

VIDAUS SANDORIAI – GRĖSMĖ KONKURENCIJAI

SANTRAUKA

Vidaus sandoriu viena perkančioji organizacija¹ gali pirkti prekes arba paslaugas iš kitos perkančiosios organizacijos tiesiogiai², neskelbiant konkurso ir nesivadovaujant viešųjų pirkimų taisyklėmis. Pavyzdžiui, savivaldybė gali pirkti paslaugas iš savivaldybės valdomos įmonės³ (toliau – SVJ).

Tačiau prieš sudarant vidaus sandorį turi būti įsitikinta, kad tik vidaus sandoriu gali būti užtikrintas paslaugos teikimo nepertraukiamumas, gera kokybė ir prieinamumas, kaip tai numato Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas (toliau – Įstatymas).

Vidaus sandorių šalininkai argumentuoja, kad šis pirkimo būdas pasirenkamas kaip išimtis – tik tuomet, kai nėra privačių ūkio subjektų, galinčių teikti tam tikras paslaugas. Įvertinus 2018 m. vykdytus vidaus sandorius kyla abejonė, ar visi jie atitinka šias sąlygas. **Daugiausia vidaus sandorių 2018 m. buvo sudaryta būtent didžiųjų miestų ir jų kaimyninėse savivaldybėse, kuriose registruota beveik 70 procentų visų Lietuvoje veikiančių ūkio subjektų.**

Mažai tikėtina, kad būtent didžiuosiuose miestuose nėra privačių ūkio subjektų, galinčių suteikti paslaugas, kurias savivaldybės pasirenka pirkti ne atviro konkurso, o vidaus sandorio būdu.

Vidaus sandoriai suteikia SVJ konkurencinį pranašumą prieš privačias įmones, kurios į tokias pat privilegijas pretenduoti negali.

Ne visos savivaldybės atskleidžia informaciją apie vidaus sandorių vertes. Kai kurios savivaldybės net nurodo, kad yra numačiusios tiesiog apmokėti savo SVJ už suteiktus darbus, kurių apimtis dar nežinoma. Tai neleidžia įvertinti, kiek savivaldybės gyventojams kainuoja konkreti paslauga, ar net gali sudaryti sąlygas piktnaudžiavimui ir konkurencijos ribojimui.

Konkrečios vidaus sandoriu sutartos teikti paslaugas neįvardinimas palieka spragą, to paties vidaus sandorio pagrindu be konkurso teikti įvairias paslaugas, ir net tas, kurios galėtų būti perkamos rinkoje viešojo pirkimo būdu.

Kai kurios savivaldybės vidaus sandorius su joms priklausančiomis SVJ yra sudariusios 15 ir 20 metų. Tokie vidaus sandoriai, ignoruodami galimus technologinius, demografinius, verslo ir kitus galimus pokyčius ateityje, uždaro paslaugų rinką privatiems tiekėjams.

¹ Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymo 2 str. 25 d.

² Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 10 str. 1 d. numatyti atvejai, kuomet gali būti netaikomos viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos, t. y. netaikoma konkurencinga procedūra, o sudaromas vidaus sandoris.

Šaltinis: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622/asr>

³ Vietos savivaldos įstatymo 3 str. 6 p.

Šaltinis: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D0CD0966D67F/VSFscHQmfx>

I. Vidaus sandorio privilegija iškreipia konkurenciją

Savivaldybės savo gyventojams paslaugas gali užtikrinti dviem būdais: paslaugas pirkdamos rinkoje, viešojo pirkimo būdu, arba sudarydamos vidaus sandorį su jos valdoma įmone.

Viešasis pirkimas turi daugiau privalumų gyventojams, tačiau savivaldybės vis tiek sudaro vidaus sandorius

Įstatymo 10 straipsnio 2 dalis⁴ nustato, kad vidaus sandoris gali būti sudaromas tik išimtiniu atveju, kai perkant viešojo pirkimo būdu būtų neįmanoma užtikrinti paslaugos teikimo nepertraukiamumo, geros kokybės ir prieinamumo. Norint išpildyti šias vidaus sandorio sudarymo sąlygas savivaldybė turėtų įsitikinti, kad rinkoje nėra kitų šias sąlygas atitinkančių alternatyvų, tačiau kitos paslaugos teikimo sąlygos neprivalo būti vertinamos. Skelbiant viešąjį konkursą yra galimybė nurodyti visas reikalingas paslaugos teikimo sąlygas, tarp jų ir būtinybę užtikrinti paslaugos teikimo nepertraukiamumą, įvardinti konkrečias kokybines paslaugos savybes ir prieinamumo lygį. Jei rinkoje yra kitų atitinkamas paslaugas tinkamai galinčių teikti rinkos dalyvių, vidaus sandoris neturėtų būti sudaromas su SVĮ. O perkant viešojo pirkimo būdu, įsitikinus, kad kitų paslaugos teikėjų nei SVĮ nėra arba, kad konkurse dalyvaujančios SVĮ pasiūlytos sąlygos yra geriausios, paslaugos teikėju būtų paskelbta SVĮ.

Vykdamas viešąjį pirkimą, priešingai negu sudarant vidaus sandorį, nėra atsisakoma konkurencijos, kuri ir leidžia įsitikinti, kad paslauga perkama geriausiomis kainomis ir kitomis sąlygomis.

Palyginus šiuos du pirkimo būdus, **viešasis pirkimas turi daugiau privalumų gyventojams. Todėl faktas, kad savivaldybės sudaro vidaus sandorius, atkreipia dėmesį į galimus ir kitokius motyvus, nei tik tinkamas paslaugų teikimo užtikrinimas gyventojams.** Galbūt, savivaldybei pirkti, sudarant vidaus sandorį, yra paprasčiau ir greičiau. Vidaus sandorio pasirinkimo motyvu, be kita ko, gali būti ir siekis užtikrinti neefektyvių ar nepagrįstai veikiančių SVĮ veiklos tęstinumą.

Vidaus sandoriai suteikia pranašumą SVĮ prieš konkurentus

Vidaus sandoriai (ypač sudaromi ilgam laikui) **užtikrina SVĮ nuolatinę įplaukas bei leidžia planuoti įmonės**

ateities pinigų srautus. Tai palengvina ne tik tokios įmonės kasdienį veikimą, bet ir teikia kitų garantijų (pvz., palengvina paskolų gavimą). **Į šias privilegijas kiti rinkos dalyviai pretenduoti negali. Tai reiškia, kad rinkos dalyviai konkuruoja nevienodomis sąlygomis.**

Kai kurie vidaus sandoriai sudaromi itin ilgam laikui tarpui (žr. 3 lentelės 3 stulpelį). Tokie sandoriai siunčia rinkai signalą, kad šios paslaugos nebus perkamos rinkoje ilgą laiką. Dėl to privačia iniciatyva grįstų verslų šioje rinkoje neatsiranda. Tai reiškia, kad tokie sandoriai sudaro įėjimo į rinką barjerą. Tokiu būdu **rinka tiesiog uždaroma, apsiribojant tik joje veikiančiomis SVĮ.** Todėl ir pasibaigus vidaus sandorio galiojimo terminui, kitų alternatyvų, nei vėl pirkti paslaugas iš SVĮ, nerandama – tenka sudaryti vidaus sandorį.

Vidaus sandorių stambinimas nepalankus smulkioms įmonėms

Ne visada vidaus sandoriais yra sutariama dėl vienos veiklos vykdymo. 22 proc. arba 28 atvejais vienu vidaus sandoriu (vykdytu 2018 m.) buvo sutarta dėl dviejų, trijų ar keturių veiklų vykdymo (žr. 3 lentelės stulpelį „Veiklų skaičius“). Gali būti, kad taikydamos tokią praktiką savivaldybės taupo laiką ir kitus savo resursus. Tačiau **būtina įvertinti, ar nebus daroma žala konkurencijai, t. y. ar į vidaus sandorį įtraukiant daugiau nei vieną veiklą, nebus užkertamas kelias jame dalyvauti pavienes paslaugas galinčioms teikti įmonėms.**

Siekiant paskatinti konkurenciją savivaldybių perkamų paslaugų rinkose, tikslinga „smulkinti“, o ne „stambinti“ pirkimus. Tai ypač būtų reikšminga smulkiam ir vidutiniam verslui. Pavyzdžiui, jei privačios įmonės neturi pajėgumų tvarkyti viso miesto teritorijos ar gali teikti tik dalį paslaugų (pvz., tik vejų įjovimą, bet ne želdynų tvarkymą), savivaldybės galėtų padalinti konkursus pagal teritorijas arba pagal veiklos rūšis. Tai įgalintų vidaus sandoriu perkamas paslaugas pirkti viešojo pirkimo būdu.

2018 m. galiojo vidaus sandoriai, per kurių galiojimo laikotarpį, numatyta SVĮ sumokėti daugiau nei 780 mln. eurų (žr. 1 lentelę). Vien tik šią sumą nukreipus į rinką, susidarytų sąlygos konkurencijos augimui, paslaugų kainų kritimui. Kai kuriose savivaldybėse tai, galėtų reikšmingai paskatinti smulkaus ir vidutinio verslo vystymąsi.

⁴ „Vidaus sandoris gali būti sudaromas tik išimtiniu atveju, kai tenkinamos šio straipsnio 1 dalyje išdėstytos sąlygos ir perkant viešojo pirkimo būdu būtų neįmanoma užtikrinti paslaugos teikimo nepertraukiamumo, geros kokybės ir prieinamumo.“

Šaltinis: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622/asr>

1 lentelė. Vidaus sandorių skaičius, jų vertė, vidutinė metinė vertė, tūkst. Eur.

Savivaldybės	Vidaus sandorių skaičius	Vidaus sandorio vertė, tūkst. Eur	Vidutinė metinė vertė, tūkst. Eur
Viso:	125	779 941	153 686
Kauno m.	22	454 976	82 872
Vilniaus m.	3(17) *	162 579	31 140
Panevėžio m.	9	56 437	7 657
Jonavos r.	3	34 176	11 033
Vilniaus r.	8	26 182	2 814
Molėtų r.	2	12 262	1 226
Kupiškio r.	7	5 803	3 204
Plungės r.	2	5 666	850
Švenčionių r.	6	3 596	3 596
Zarasų r.	3	3 249	242
Vilkaviškio r.	4	3 148	2 618
Utenos r.	2	2 491	2 304
Kaišiadorių r.	1	2 317	309
Kretingos r.	3	2 081	2 081
Anykščių r.	2	1 770	488
Šiaulių r.	24	1 522	508
Klaipėdos m.	3	949	317
Varėnos r.	1	275	275
Marijampolės	2	163	41
Telšių r.	2	163	63
Kelmės r.	1	70	23
Elektrėnų	1	62	21

* Vilniaus m. savivaldybės vidaus sandorių vertės atspinti tik 3 iš 17 vidaus sandorių vertes.

Šaltinis. VPT pateikti duomenys

Vidaus sandorio privilegija suteikiama ne visoms SVĮ

Daugiausia vidaus sandorių sudariusi Šiaulių r. savivaldybė, visus juos patikėjo vykdyti vienai įmonei – UAB „Kuršėnų komunalinis ūkis“ (žr. 2 lentelę). Didžiąją daugumą (11 iš 17) Vilniaus m. savivaldybės vidaus sandorių vykdė UAB „Grinda“, kuri buvo antra aktyviausiai vidaus sandoriuose dalyvaujanti SVĮ.

Vertinant didžiąsias savivaldybes, daugiausia, t. y. daugiau nei pusę (6 iš 11), savo valdomų įmonių į vidaus sandorius įtraukė Kauno m. savivaldybė. Vilniaus m. savivaldybė vidaus sandorius sudariusi su trečdaliu (4 iš 12), Panevėžio savivaldybė – su 2 iš 9 savo valdomų įmonių. Mažiausiai iš 3 didžiųjų miestų vidaus sandorio išimtimi naudojosi Klaipėdos m. savivaldybė, sudariusi vidaus sandorį su 1 iš 11 jos valdomų SVĮ.

2 lentelė. 2018 m. galiojusių vidaus sandorių, kuriuos patikėta vykdyti tai pačiai SVĮ, skaičius, vnt.

Savivaldybė	SVĮ	Vidaus sandorių skaičius
Kauno m.	UAB Kauno butų ūkis	7
	UAB Kauno švara	6
	UAB Kauno gatvių apšvietimas	3
	SĮ Kapinių priežiūra	2
	SĮ Kauno planas	2
	UAB Kauno autobusai	2
Vilniaus m.	UAB Grinda	11
	UAB Vilniaus vystymo kompanija	3
	SĮ Vilniaus planas	1
	UAB VGAET*	1
Vilniaus r.	SĮ Vilniaus rajono autobusų parkas	4
	SĮ Vilniaus rajono planas	2
	UAB Nemenčinės komunalininkas	2
Panevėžio m.	AB Panevėžio specialus autotransportas	7
	UAB Panevėžio būstas	2
Švenčionių r.	UAB Pabradės komunalinis ūkis	3
	UAB Švenčionių švara	3
Vilkaviškio r.	UAB Kybartų darna	2
	UAB Vilkaviškio komunalinis ūkis	2
Zarasų r.	SĮ Dusetų komunalinis ūkis	2
	UAB Zarasų autobusai	1
Anykščių r.	UAB Anykščių komunalinis ūkis	3
Jonavos r.	UAB Jonavos paslaugos	3
Kaišiadorių r.	SĮ Kaišiadorių paslaugos	1
Kelmės r.	UAB Kelmės vietinis ūkis	1
Klaipėdos m.	UAB Gatvių apšvietimas	3
Kretingos r.	SĮ Kretingos komunalininkas	3
Kupiškio r.	UAB Kupiškio autobusų parkas	7
Marijampolės	UAB Sūduvos vandenys	2
Molėtų r.	UAB Molėtų švara	2
Plungės r.	UAB Plungės autobusų parkas	2
Šiaulių r.	UAB Kuršėnų komunalinis ūkis	24
Telšių r.	UAB Telšių autobusų parkas	2
Utenos r.	UAB Utenos komunalininkas	2
Varėnos r.	UAB Varėnos autobusų parkas	1

Šaltinis. VPT pateikti duomenys

*UAB VGAET – UAB Vilniaus gatvių apšvietimo elektros tinklai

Vidaus sandorį vertinant kaip privilegiją, teikiamą savo valdomai įmonei, nevienoda savivaldybių naudojimosi vidaus sandorių išimtimi praktika galimai rodo, kad ne visoms SVĮ tokia „parama“ yra vienodai reikalinga.

II. Ar vidaus sandoriai sudaromi pagrįstai?

2017 m. Įstatymo pakeitimai uždraudė sudaryti vidaus sandorius valstybės valdomoms įmonėms⁵, tačiau SVĮ teisė pasinaudoti šia išimtimi liko galioti. Yra požymių, leidžiančių manyti, kad šia teise ne visada naudojamosi pagrįstai.

2018 m. 22 (arba 37 proc.) Lietuvos savivaldybėse 35 SVĮ vykdė 125 vidaus sandorius. 2018 m. galiojusių vidaus sandorių objektą sudarė vienas ar keli iš 33 veiklų tipų (žr. 3 lentelę). Dažniausiai vidaus sandoris buvo sudaromas dėl **teritorijų priežiūros, gatvių ir kitų teritorijų apšvietimo, atliekų tvarkymo ir keleivių vežimo paslaugų teikimo**.

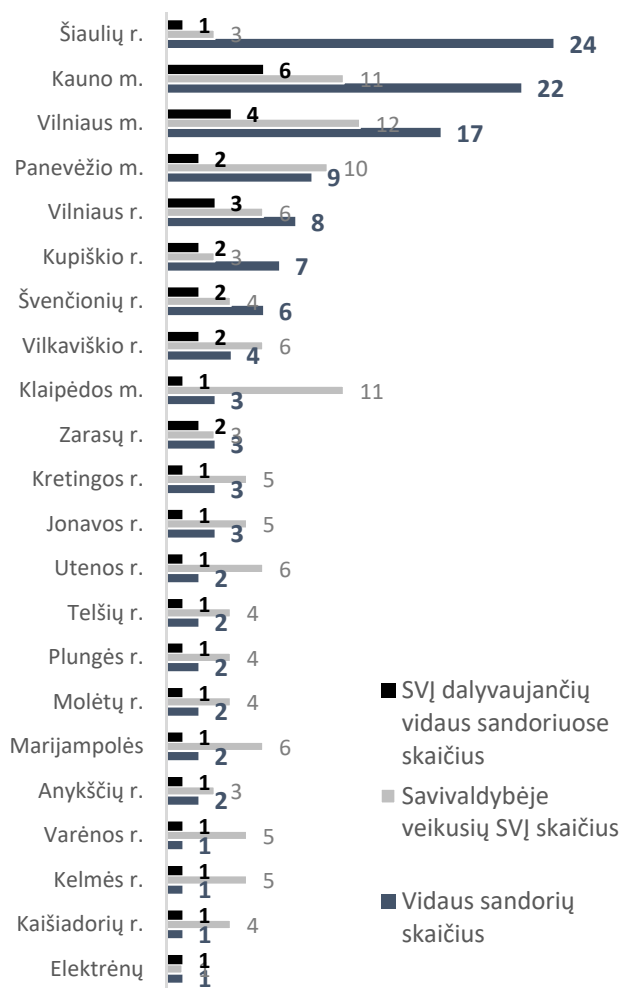
Didžioji dauguma verslo įmonių, ypač stambių, kurios galėtų užtikrinti savivaldybės gyventojams reikalingų paslaugų teikimą, daugiausia veikia didžiosiose savivaldybėse. Beveik 70 proc. visų 2018 m. Lietuvoje veikusių ūkio subjektų veikė didžiųjų Lietuvos miestų ir jų kaimyninėse savivaldybėse. Jei vidaus sandoriai būtų sudaromi tik išimtiniais atvejais, t. y. kai prekių ar paslaugų negalima nusipirkti rinkoje (Įstatymo 10 str. 2 d.), tikėtina, kad didesniuose miestuose, dėl didesnės paslaugų teikėjų konkurencijos, turėtų būti sudaroma mažiau vidaus sandorių, palyginti su mažesnėmis savivaldybėmis.

Tačiau yra atvirkščiai, **daugiausia vidaus sandorių 2018 m. buvo vykdomi būtent didžiųjų miestų ir jų kaimyninėse savivaldybėse (žr. 1 pav.). Tai kelia abejonę, ar vidaus sandoriai sudaryti išpildant sąlygą, kad savivaldybėje nebuvo kitų tinkamų paslaugų tiekėjų.**

Kad savivaldybėse yra kitų ūkio subjektų, pajėgių įgyvendinti vidaus sandoriais aptariamą paslaugą, rodo ir tai, kad kai kurios **SVĮ vidaus sandorio įsipareigojimus vykdo pasitelkdamos subrangovus**. Tai reiškia ne tik tai, kad SVĮ savo pajėgumais neišpildo vidaus sandorio sudarymui būtinų Įstatymo 10 str. 2 d. nurodytų sąlygų.

Tačiau tai taip pat reiškia, kad dalis pinigų, skirtų vidaus sandorio įgyvendinimui, pasinaudojant konkurencija (viešuoju pirkimu) įliejama į rinką. Todėl praktika – vykdamas vidaus sandorius pasitelkti subrangovus, yra mažiau žalinga konkurencijai ir nekenkia rinkos vystymuisi, palyginti su tuo atveju, kai SVĮ vidaus sandorio paslaugą teikia savo jėgomis.

1 pav. Vidaus sandorių skaičius ir SVĮ veikiančių savivaldybėse ir dalyvaujančių vidaus sandoriuose skaičius, 2018 m., vnt.

Šaltinis. VPT ir UAB „Creditinfo Lietuva“ pateikti duomenys

III. Vidaus sandorių skaidrumo spragos

Kai kurios savivaldybės, VPT teikdamos informaciją apie jų sudarytus vidaus sandorius, **nurodo neaiškų ar netikslų vidaus sandorio objektą arba paslaugą** (žr. 3 lentelę). Pavyzdžiui, 2018 m. Vilniaus m. savivaldybės nurodytas su UAB „Grinda“ sudaryto vidaus sandorio objektas yra

„Privalomųjų paslaugų ir darbų pirkimas“. Švenčionių r. savivaldybės ir UAB „Pabradės komunalinio ūkio“ bei UAB „Švenčionių švara“ vidaus sandorių nurodyti objektai yra „Paslaugų teikimo sutartis“. Aštuonių vidaus sandorių nurodytas objektas – „Komunalinės paslaugos“.

⁵ Įstatymo 10 str. 5 d. „Valstybės įmonės, akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės, kuriose valstybei nuosavybės teise priklausančios akcijos suteikia daugiau kaip 1/2 balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, vidaus sandorių sudaryti negali.“

Šaltinis. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622/asr>

Komunalinėmis paslaugomis gali būti įvardinamos įvairios paslaugos, todėl visiškai neaišku, dėl kokių konkrečiai paslaugų buvo sudaryti šie vidaus sandoriai.

Konkrečios ir aiškios paslaugos neįvardinimas rodo ne tik menką skaidrumą, o taip pat leidžia vidaus sandorio galiojimo laikotarpiu keisti šio vidaus sandorio pagrindu faktiškai teikiamą paslaugą. Tokia praktika, be kita ko, byloja apie savivaldybės neatsakingumą ne tik prieš kontroliuojančias valstybės institucijas bet ir prieš mokesčių mokėtojus.

2018 m. galiojo vidaus sandoriai, kuriais sutarta savivaldybėms suteikti paslaugų už daugiau nei 780 mln. eurų. Tikslī suma, kurią savivaldybės išleidžia už vidaus

sandoriuose sutartas paslaugas, nėra aiški, **nes ne visos savivaldybės nurodo vidaus sandorio vertę.** 14 Vilniaus m. savivaldybės sudarytų vidaus sandorių vertės nebuvo nurodytos, paaiškinant kad „*Konkrečios paslaugos ar darbai pagal vidaus sandorių sutartis bus užsakomi atsižvelgiant į poreikį bei gaunamą finansavimą*“. **Tai neleidžia įvertinti, kiek savivaldybės gyventojams kainuoja konkreti paslauga.**

Dėl aukščiau minėtų apie skaidrumo problemas bylojančių atvejų yra sudėtinga palyginti skirtingose savivaldybėse už atskirų paslaugų teikimą vidaus sandoriuose sutartas bei SVĮ gaunamas sumas (žr. 2 lentelę).

IV. Vidaus sandoriai mokesčių mokėtojams kainuoja brangiau

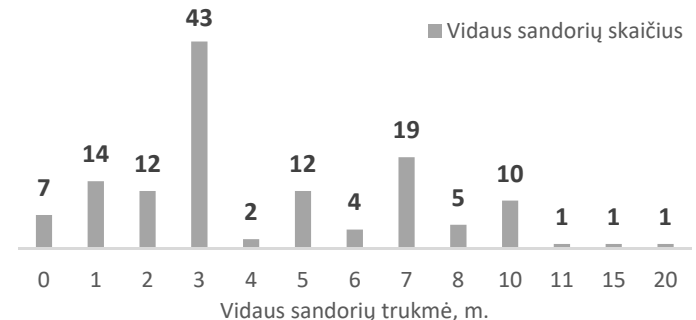
Konkurencijos tarybos 2015 m. atlikto Komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų rinkos tyrimo⁶ duomenimis, vidaus sandorių pagrindu teikiamų paslaugų kainos buvo aukštesnės nei paslaugų, kurios įsigytos konkurso būdu. Šių kainų skirtumas svyravo nuo 5 iki 100 procentų. Šio tyrimo metu taip pat nustatyta, kad kas trečia savivaldybė komunalinių atliekų tvarkymo paslaugas pirkė vidaus sandorio būdu. 2017 m. atlikto atitinkamo tyrimo duomenys⁷ parodė, kad situacija nepasikeitė. Konkurencingą procedūrą buvo įvykdžiusios 40 savivaldybių. Likęs trečdalis (20) savivaldybių tokių procedūrų nevykdė ir komunalinių paslaugų tvarkymo paslaugas teikė vidaus sandorū.

Kaip jau minėta aukščiau, **savivaldybėse vidaus sandoriai neretai sudaromi itin ilgam laikotarpiui.** 2018 m. galiojo tokie vidaus sandoriai, kurių galiojimo terminas siekė 15 ir 20 m. 2011 m. Vilniaus m. savivaldybės ir UAB „Vilniaus vystymo kompanija“ 15 metų sudarytas vidaus sandoris Vilniaus miesto požeminės automobilių stovėjimo aikštelės J. Lelevelio g. / A. Vienuolio statybos darbams. 2011 m. Zarasų r. savivaldybė 20-čiai metų sudarė vidaus sandorį su UAB „Zarasų autobusai“ mokinių pavėžėjimo paslaugų teikimui. Šis sandoris pasibaigs tik 2031 m. Nors populiariausia vidaus sandorių trukmė yra 3 metai, net 40 procentų visų 2018 m. galiojusių vidaus sandorių buvo sudaryti 5 metams ar ilgesniam laikotarpiui (žr. 2 pav.).

Bėgant laikui, kainos rinkoje keičiasi. Joms sumažėjus, dėl itin ilgam laiko tarpui sudarytų vidaus sandorių su fiksuota kaina, gyventojai neteks galimybės už paslaugas mokėti pigiau. Kainoms rinkoje išaugus, SVĮ gali patirti nuostolius ir dėl to privalės ieškoti būdų nuostoliams padengti.

Savivaldybės jų valdomoms įmonėms nuostolius padeda padengti savivaldybių biudžeto lėšomis. SVĮ taip pat gali būti savivaldybių skatinamos plėsti ūkinių-komercinių veiklų spektrą ir iš šių komercinių (galimai pelningų) veiklų kryžmiškai subsidijuoti vidaus sandorū sutartas vykdyti veiklas. Šie būdai dar labiau iškraipo konkurenciją bei pasižymi menku skaidrumu.

2 pav. 2018 m. galiojusių vidaus sandorių skaičius, vnt., pagal vidaus sandorių galiojimo trukmę, metais⁸

Šaltinis. VPT pateikti duomenys

Kartais savivaldybės tikina, kad vidaus sandoriais teikiamos paslaugos yra pigesnės. Tačiau yra savivaldybių, kurios didina savo valdomų įmonių įstatinius kapitalus, leidžia akcijų emisijas, perka ir perduoda turtą savo valdomoms įmonėms, teikia lengvatines patalpų nuomos sąlygas ar kitaip dotuoja jų veiklą. Kol savivaldybės turi galimybes remti SVĮ ir šiomis galimybėmis naudojasi, tai ir SVĮ teikiamų paslaugų kainos viešojo pirkimo pasiūlyme gali būti dirbtinai sumažintos (kainos nepagrindžiant sąnaudomis) iki bet kokio lygio. Ir tai tik reiškia, kad tikroji paslaugos kaina iš tiesų yra didesnė nei nurodyta paslaugų teikimo sutartyje.

⁶ Šaltinis. [http://kt.gov.lt/uploads/documents/files/2015-02-20_Atlieku_rinkos_tyrimas%20\(1\).pdf](http://kt.gov.lt/uploads/documents/files/2015-02-20_Atlieku_rinkos_tyrimas%20(1).pdf)

⁷ Šaltinis. http://kt.gov.lt/uploads/publications/docs/3795_3535d44095240b735a9b2a07964892f9.pdf

⁸ Vidaus sandorių galiojimo trukmė suapvalinta iki metų

Taip pat gali pasitaikyti ir situacijų, kai viešąjį pirkimą laimi privatus ūkio subjektas, kurio pasiūlyta kaina yra aukštesnė nei rinkos kaina. Tačiau šios situacijos sprendimas turėtų būti susijęs su didesniu dėmesiu, skiriamu įstatymų nuostatų įgyvendinimo priežiūrai ar net įstatymų tobulinimui, o ne nueita konkurencingos procedūros atsisakymo keliu.

Su panašiais iššūkiais susiduriama ir kitose šalyse. Chris Edwards straipsnyje apie privatizaciją (2016)⁹, remdamasis Amerikos, Europos ir kitų šalių patirtimi, lygina privataus ir valstybinio kapitalo verslus. Vienas iš palyginimo kriterijų – efektyvios kainos užtikrinimas. Autorius teigia, kad valstybinio kapitalo įmonės yra

linkusios nustatyti kainas, atsižvelgdamos į politinius ar biurokratinius veiksnius, o ne į rinkos pasiūlą ir paklausą. Dėl to neefektyviai paskirstomi išteklių, o tai reiškia, kad jie nėra naudojami geriausiu vartotojams būdu. Bendra visuomenės gerovė mažėja.

Ekonomikos teorija teigia, kad geriausia įmanoma bendra gerovė sukuriama tuomet, kai prekių ir paslaugų kainos nusistovi pagal pasiūlą ir paklausą. Todėl vidaus sandoris, kurį sudarant nėra naudojamos konkurencijos mechanizmas, negali būti geresnis pasirinkimas visiems savivaldybės gyventojams. Geriausias kainas užtikrina rinkos santykiai, grįsti sąžininga ir nevaržoma konkurencija.

IŠVADOS

1. Vidaus sandoriu SVJ suteikiama privilegija, į kurią kiti ūkio subjektai pretenduoti negali. Tuo yra sukuriama prielaidos nesąžiningai konkurencijai.
2. Daugiausia vidaus sandorių buvo sudarę didžiųjų miestų ir jų kaimyninės savivaldybės, ten kur privataus verslo teikiamų paslaugų pasiūla didžiausia. Tai verčia abejoti vidaus sandorių sudarymo pagrįstumu.
3. 22 procentais atvejų, vienu vidaus sandoriu buvo sutarta dėl dviejų, trijų ar keturių veiklų vykdymo. Tuo atveju, jei pavienės vidaus sandorio paslaugos galėtų būti perkamos rinkoje, tokia praktika darytų žalą konkurencijai.
4. Vidaus sandoriai mokesčių mokėtojams kainuoja brangiau nei perkant viešojo konkurso būdu.
5. vidaus sandoriai stokoja skaidrumo. Tai rodo šie požymiai:
 - Ne visos savivaldybės pateikia informaciją apie vidaus sandorių vertes. Tai neleidžia įvertinti, kiek savivaldybės gyventojams kainuoja konkreiti paslauga ir palyginti skirtingose savivaldybėse perkamų tų pačių paslaugų kainas.
 - Abstrakčiai ir nekonkrečiai įvardinta vidaus sandoriu sutarta paslauga leidžia vieno ir to paties vidaus sandorio pagrindu be konkurso teikti bet kokias paslaugas, tarp jų ir tas, kurios gali būti teikiamos rinkoje.

PASIŪLYMAI

1. Siūlome atsisakyti vidaus sandorio išimties ir pakeisti Įstatymą, nurodant, kad Įstatymo 10 str. netenka galios.
2. Nesant galimybei panaikinti vidaus sandorio išimties, siūlome detalizuoti Įstatymo 10 str., nustatant:
 - maksimalią galimą nustatyti vidaus sandorio trukmę;
 - reikalavimą, kad vienas vidaus sandoris turėtų būti sudaromas vienai konkrečiai veiklai;
 - reikalavimą detalčiai nurodyti ir apibrėžti vidaus sandorio objektą, geriausia standartizuojant galimų veiklų sąrašą;
 - skaidrumo reikalavimus ir griežtinant vidaus sandorių vykdymo kontrolę.
3. Siekiant paskatinti konkurenciją savivaldybėse, būtų tikslinga „smulkinti“, o ne „stambinti“ pirkimus, kas įgalintų vidaus sandoriu perkamas paslaugas pirkti viešojo pirkimo būdu. Tai būtų reikšminga ypač smulkiam ar vidutiniam verslui.
4. Periodiškai vertinti sudaromų vidaus sandorių pagrįstumą efektyvumą. Lyginti paslaugų, perkamų vidaus sandoriu, kainas bei kitas jų teikimo sąlygas, su kitose savivaldybėse perkamų atitinkamų paslaugų, vidaus sandorio ir viešojo pirkimo būdais, kainomis ir kitomis jų teikimo sąlygomis.

⁹ Edwards, Ch., „Privatization“, 2016.

Šaltinis: <https://www.downsizinggovernment.org/privatization>

1 lentelė. 2018 m. galiojusių vidaus sandorių veiklos, jų skaičius, vnt.

Savivaldybė/SV	Vidaus sandorių skaičius / sudarymo metai	Terminas, m																																	Veiklų skaičius	Veiklų tipų skaičius	Vidaus sandorio vertė, Eur	Vidutinė metinė vidaus sandorio vertė
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	11	12	13	10	14	17	18	15	16	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33				
Šiaulių r.	24	27	24	19	11	10	10	8	5	4	4	4	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	169	35	5	779 936	153 681
Kauno m.	22	1	11	11	1	2	2	1	1	3	2	1	3	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	24	14	454 976	82 872	
SJ Kapinių priežiūra	2015	5					1																											1	1	7 241	1 455	
SJ Kauno planas	2016	5									1																							1	1	5 221	1 049	
SJ Kauno planas	2014	5										1		1																				2	2	2 172	437	
SJ Kapinių priežiūra	2018	6					1																											1	1	6 000	999	
UAB Kauno autobusai	2018	7			1																												1	1	127 387	19 118		
UAB Kauno autobusai	2015	5			1																												1	1	159 291	32 016		
UAB Kauno gatvių apšvietimas	2015	3								1																								1	1	261	87	
UAB Kauno gatvių apšvietimas	2016	5				1																												1	1	7 492	1 506	
UAB Kauno gatvių apšvietimas	2018	5								1																								1	1	5 000	1 005	
UAB Kauno švara	2015	3								1																								1	1	609	203	
UAB Kauno švara	2018	6											1																					1	1	19 000	3 164	
UAB Kauno švara	2018	6								1																								1	1	7 000	1 166	
UAB Kauno švara	2014	10		1																														1	1	10 137	1 013	
UAB Kauno švara	2018	5								1																								1	1	85 232	17 131	
UAB Kauno švara	2016	10	1			1																												2	2	10 000	999	
UAB Kauno butų ūkis	2016	3																	1															1	1	360	120	
UAB Kauno butų ūkis	2016	3																		1														1	1	600	200	
UAB Kauno butų ūkis	2016	2													1																			1	1	400	265	
UAB Kauno butų ūkis	2015	3																																1	1	900	300	
UAB Kauno butų ūkis	2017	2																																1	1	110	73	
UAB Kauno butų ūkis	2018	1																																1	1	420	420	
UAB Kauno butų ūkis	2018	1																																1	1	144	144	
Vilniaus m.	17	1	1	2	4	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	20	16	162 579	31 140		
UAB Grinda	2011	7																																	1	1	0	0
UAB Grinda	2011	7						1																											1	1	0	0
UAB Grinda	2011	7																																	1	1	0	0
UAB Grinda	2011	7																																	1	1	0	0
UAB Grinda	2018	5											1																					1	1	127 050	25 536	
UAB Grinda	2011	7						1																											1	1	0	0
UAB Grinda	2011	7						1																											1	1	0	0
UAB Grinda	2011	7						1																											3	3	0	0
UAB Grinda	2011	7						1																											1	1	0	0
UAB Grinda	2011	7				1	1																												2	2	0	0
UAB VGAET	2016	7		1																															1	1	35 000	5 253
UAB Vilniaus vystymo kompanija	2011	7																																	1	1	0	0
UAB Vilniaus vystymo kompanija	2011	7																																	1	1	0	0
UAB Vilniaus vystymo kompanija	2011	15																																	1	1	0	0
SJ Vilniaus planas	2011	7																																	1	1	0	0
SJ Vilniaus planas	2016	2																																	1	1	529	351
Panevėžio m.	9	2	1	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	12	7	56 437	7 657		
AB PSA**	2018	10																																	1	1	37	37
AB PSA**	2014	10		1																															1	1	33 642	3 362
AB PSA**	2015	10						1																											1	1	2 500	250
AB PSA**	2018	1	1			1		1																										3	3	1 880	1 880	
AB PSA**	2014	10	1			1																													2	2	17 377	1 737
AB PSA**	2015	1																																	1	1	450	45
AB PSA**	2018	2						1																											1	1	260	173
UAB Panevėžio būstas	20																																					

3 lentelės tęsinys

Savivaldybė/SVJ	Vidaus sandorių skaičius / sudarymo metai	Terminas, m																																	Veiklų skaičius	Veiklų tipų skaičius	Vidaus sandorio vertė, Eur	Vidutinė metinė vidaus sandorio vertė
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33				
	125	27	24	19	11	10	10	10	8	5	4	4	4	3	3	3	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	169	33	779 936	153 681	
Vilkaviškio r.	4	4	4			4	3																											15	4	3 148	2 618	
UAB Kybartų darba	2018	2	1	1			1	1																										4	4	561	561	
UAB Vilkaviškio komunalinis ūkis	2018	2	1	1			1																											3	3	1 013	1 013	
UAB Kybartų darba	2017	0	1	1			1	1																										4	4	561	372	
UAB Vilkaviškio komunalinis ūkis	2017	0	1	1			1	1																										4	4	1 013	672	
Kretingos r.	3	1	2																														3	2	2 081	2 081		
SJ Kretingos komunalininkas	2018	1		1																														1	1	20	20	
SJ Kretingos komunalininkas	2018	0		1																														1	1	1 380	1 380	
SJ Kretingos komunalininkas	2018	0	1																															1	1	681	681	
Klaipėdos m.	3									1																	1		1				3	3	949	317		
UAB Gatvių apšvietimas	2015	3								1																								1	1	596	199	
UAB Gatvių apšvietimas	2015	3																																1	1	347	116	
UAB Gatvių apšvietimas	2015	3																																1	1	7	2	
Jonavos r.	3	1	2																															3	2	34 176	11 033	
UAB Jonavos paslaugos	2017	2		1																														1	1	12 219	8 109	
UAB Jonavos paslaugos	2018	8	1																															1	1	11 979	1 595	
UAB Jonavos paslaugos	2018	8		1																														1	1	9 978	1 329	
Zarasų r.	3	1	1													1																		3	3	3 249	242	
UAB Zarasų autobusai	2011	20																																1	1	2 968	148	
SJ Dusetų komunalinis ūkis	2016	3		1																														1	1	5	2	
SJ Dusetų komunalinis ūkis	2016	3	1																															1	1	276	92	
Molėtų r.	2	1	1	1																														3	3	12 262	1 226	
UAB Molėtų švara	2015	10		1																														1	1	6 308	630	
UAB Molėtų švara	2015	10		1		1																												2	2	5 954	595	
Plungės r.	2				2																													2	1	5 666	850	
UAB Plungės autobusų parkas	2015	7			1																													1	1	1 599	240	
UAB Plungės autobusų parkas	2015	7			1																													1	1	4 067	610	
Marijampolės	2																																		2	2	163	41
UAB Sūduvos vandenys	2015	4																																1	1	124	31	
UAB Sūduvos vandenys	2015	4																																1	1	38	10	
Utenos r.	2	2			2		1																												5	3	2 491	2 304
UAB Utenos komunalininkas	2016	2	1			1																													2	2	555	368
UAB Utenos komunalininkas	2018	1	1			1		1																											3	3	1 936	1 936
Anykščių r.	2		1											1																				2	2	1 770	488	
UAB Anykščių komunalinis ūkis	2014	5		1																															1	1	771	155
UAB Anykščių komunalinis ūkis	2015	3												1																					1	1	999	333
Telšių r.	2				1																														2	2	163	63
UAB Telšių autobusu parkas	2018	0			1																														1	1	14	14
UAB Telšių autobusu parkas	2015	3																																	1	1	149	50
Kaišiadorių/SJ Kaišiadorių paslaugos	2012	8							1																										1	1	2 317	309
Elektrėnų/UAB Elektrėnų komunalinis ūkis	2016	3	1	1		1																												3	3	62	21	
Kelmės/UAB Kelmės vietinis ūkis	2015	3	1																																1	1	70	23
Varėnos/UAB Varėnos autobusų parkas	2018	1			1																														1	1	275	275

Šaltinis. VPT pateikti duomenys